

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ

Ластовенко М. Г.

Україна, Одеський державний економічний університет

Прихильники "золотої" концепції заперечують ключову роль кредитних грошей в ціноутворенні, вважаючи, що її може виконувати тільки товар — загальний еквівалент, то прихильники "антизолотої" концепції розглядають кредитні гроші як найбільш глибоку основу всієї грошової системи, включаючи ціноутворення. Перші визнають ключову роль кредитних грошей тільки у функції засобів обігу, у формі платежу і певною мірою у формі нагромадження, другі виходять з того, що поряд з цим кредитні гроші виконують функцію міри вартості.

Ці процеси одержали своєрідне відображення в радянській економічній літературі у вигляді дискусії про роль золота в сучасній економіці і про товарну природу сучасних грошей. З цих питань склалися дві головні концепції сучасних грошей, що одержали назви "золотої" і "антизолотої". Суть дискусії полягає в альтернативі: сучасні гроші у своїй основі — товар або не товар?

Згідно з "антизолотою" концепцією роль загального еквівалента виконує не золото, а кредитні гроші, які є, власне кажучи, не товаром. Прихильники "золотої" концепції, навпроти, вважають, що сьогодні товар — золото продовжує (хоча і в модифікованому вигляді) залишатися загальним еквівалентом, а кредитні гроші — його знаками.

Таким чином, еволюція світової валютної системи і національних грошових систем протягом більшої частини XX в. виявляє цілком виразну, хоча і не завершену ще тенденцію до демонетизації золота, тобто до поступової втрати їм грошових функцій. Розвинені держави світу увійшли в XX сторіччя з золотим стандартом, а виходять з нього з грішми, нерозмінними на золото. Золотодевізний стандарт, Бреттон-Вудська й Ямайська системи виступають як історичні ступені розгортання процесу послідовної демонетизації золота. Закономірний характер цього історичного процесу логічно підводить до постановки питання про об'єктивні причини послідовної демонетизації золота в XX в.

Такими причинами прийнято вважати послідовний розвиток у XX в. монополістичного і пов'язаного з ним державного регулювання економіки. Залежність демонетизації золота від цих економічних явищ неможливо заперечувати, оскільки вона безпосередньо

підтверджується емпіричним матеріалом. Золотий стандарт дійсно сковує можливості дефіцитного фінансування й утрудняє тим самим широкомасштабне втручання держави в економіку.

Але очевидно також і те, що відрив грошей від золота не є наслідком тільки державного регулювання економіки. Повинні бути й інші, більш глибокі підстави розвитку цього процесу, зокрема, вже в рамках Ямайської валютної системи. Адже, як відомо, чітко виражена тенденція до дерегулювання і лібералізації економіки, що розпочалася з кінця 70-х р., у більшості держав і, насамперед, — економічно найбільш розвинених, аж ніяк не призвела до відновлення ролі золота в сучасній економіці. Навпроти, позиції долара, що похитнулися в 70-і р., у 80-і р. значно зміцніли, і він остаточно затвердився як основа сучасної світової валютної системи, хоча останнім часом дещо втратив свої позиції з введенням євро.

Хронічна слабкість долара, яка є характерною для 70-х р., змінилася різким підвищенням його курсу майже на 2/3 у 1980–1985 рр. Цьому сприяв цілий ряд факторів. Серед них: нова хвиля науково-технічного прогресу, лідером якої стали США; зниження темпу інфляції в США з 15 до 3,6% на рік; політика щодо високих процентних ставок; величезний приплив іноземних капіталів у США; зниження ціни на золото з 850 дол. за унцію в січні 1980 р. до 300–400 дол. у 1984 р., що підвищило привабливість інвестицій у долари в умовах високих процентних ставок по доларових рахунках. У цих умовах долар набув навіть деякі переваги у своїй конкуренції із золотом. Банкам стало вигідніше зберігати резерви в доларах, якщо вони є більш стабільними, ніж у золоті, тому що по доларовим рахункам сплачують відсотки. Крім того, обсяг доларових резервів може в разі потреби збільшуватися на відміну від обмеженого обсягу видобутку золота (1,8 тис. т у 1998 р.). Тому на відміну від періоду золотодоларового стандарту сучасний долар виконує роль основи світової валютної системи без зв'язку із золотом.

До кінця XX в. відрив грошей від золота став необоротним. Тим часом, якби відрив грошей від золота визначався тільки державним втручанням в економіку, то в 80-і і 90-і роки XX в. золото, за цією логікою, повинне було б повернути собі ті позиції, які воно втратило в період активного державного втручання, коли економічна політика високорозвинених країн базувалася на кейнсіанських рекомендаціях. Отже, пояснення демонетизації золота розвитком державного регулювання ринкової економіки є недостатнім. Таке пояснення занадто поверхневе. Ця інтерпретація подій звернена до економічних явищ, що лежать на поверхні господарського життя і відразу кидаються в очі. Але тим самим увага відволікається від аналізу більш глибоких процесів, що протікають у самих надрах сучасного виробництва, які у кінцевому рахунку і визначають розвиток нових явищ у сфері грошового обігу.